

Obsah

Predslov	7
----------------	---

A – HISTORICKÝ KONTEXT

ANNA JUROVÁ

Od odchodu z pravlasti po prvé asimilačné opatrenia	19
1. ÚVOD	19
2. PÔVOD A POSTAVENIE RÓMOV V INDIÍ	19
2.1. PRVÉ POKUSY O HLADANIE PÔVODU RÓMOV LINGVISTICKÝM POROVNÁVANÍM	19
2.2. LOKALIZÁCIA PÔVODNÝCH ÚZEMÍ OBÝVANÝCH RÓMAMI	21
2.3. PÔVODNÉ POSTAVENIE RÓMOV V INDICKOM KASTOVNOM SYSTÉME	21
3. OTÁZKY POMENOVANIA RÓMOV	23
3.1. POMENOVANIA RÓMOV VYCHÁDZAJÚCE Z DOMNIENOK A LEGIED	23
3.1.1. „Asinkan“ ako remeselník	23
3.1.2. „Gypsies“ podľa údajného pôvodu v Egypte	24
3.2. AKO SEBA POMENÚVAJÚ SAMOTNÍ RÓMOVIA?	25
3.3. AKÉ POMENOVANIE RÓMOV PRIJALA MAJORITA?	25
4. PRÍCHOD RÓMOV DO EURÓPY A NA NAŠE ÚZEMIE	26
4.1. CEZ BALKÁNSKY A PYRENEJSKÝ POLOSTROV	26
4.2. NAJSTARŠIA ZMIENKA O RÓMOCH V EURÓPE	26
4.3. HISTORICKÉ ZMIENKY O RÓMOCH NA NAŠOM ÚZEMÍ	27
5. ZÁVER	28
POZNÁMKY	29
LITERATÚRA	30

ANNA TKÁČOVÁ

Rómovia v období od vlády Márie Terézie po vznik I. ČSR	31
1. ÚVOD	31
2. RÓMOVIA V OSVIETENSKOM OBDOBÍ	31
2.1. SPÔSOBY RIEŠENIA RÓMSKEJ PROBLEMATIKY A POSTAVENIE RÓMOV V UHORSKU V OSEMŇASTOM STOROČÍ	31
2.2. UPLATŇOVANIE OSVIETENSKÝCH REFORIEM VOČI RÓMOM V PRAXI	33
3. RÓMOVIA V UHORSKU V DEVÄTNÁSTOM A NA ZAČIATKU DVADSIATEHO STOROČIA	33
3.1. NARIADENIA A OPATRENIA VOČI RÓMOM V DEVÄTNÁSTOM STOROČÍ	33

3.2. POSTAVENIE RÓMOV VO SVETLE CELOUHORSKÉHO SÚPISU Z ROKU 1893	35
3.2.1. Formálna stránka súpisu	35
3.2.2. Výsledky súpisu	36
3.3. POSTAVENIE RÓMOV NA PRAHU DVADSIATEHO STOROČIA	40
4. ZÁVER	41
POZNÁMKY	41
LITERATÚRA	42

ZUZANA KOLLÁROVÁ

Rómovia v období I. ČSR, II. ČSR a Slovenského štátu	43
1. ÚVOD	43
2. POLITICKO-PRÁVNA PRAX ŠTÁTU VOČI RÓMOM	43
2.1. PREBERANIE RAKÚSKO-UHORSKEJ LEGISLATÍVY	43
2.2. SOCIÁLNA SITUÁCIA RÓMOV PO VZNIKU ČSR	44
2.3. OPATRENIA PROTI KOČUJÚCIM RÓMOM	44
2.3.1. Súpis Rómov v roku 1927	44
2.3.2. Zákon o potulných Cigánoch	44
2.3.3. Vládne nariadenie o cigánskych legitimáciách	45
2.3.4. Regionálne nariadenie na Spiši o zákaze prístupu Rómom	45
2.4. OPATRENIA VOČI RÓMOM PO VZNIKU SLOVENSKEHO ŠTÁTU	45
2.4.1. Ústavný zákon o občianstve	45
2.4.2. Zákon o potulných Cigánoch a tulákoch	46
2.4.3. Branný zákon	46
2.4.4. Vyhláška o úprave niektorých pomerov Cigánov	46
2.4.5. Nariadenie o dočasnej úprave pracovnej povinnosti	46
2.4.6. Sústreďovanie Rómov v pracovných táborech	46
3. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ	47
3.1. ÚDAJE ZO SČÍTANIA ĽUDU V ROKU 1921	47
3.2. ÚDAJE Z EVIDENCIE PODĽA DOMOVSKÉJ PRÍSLUŠNOSTI	47
3.3. ÚDAJE ZO SČÍTANIA ĽUDU V ROKU 1930	48
4. VZŤAH MAJORITNEJ SPOLOČNOSTI K RÓMOM	48
4.1. REMESLO AKO KLÚČ K AKCEPTÁCII KOMUNITOU	48
4.2. OPATRENIA NA RIEŠENIE CHUDOBY RÓMOV	49
4.2.1. Chudobince	49
4.2.2. Osvetová činnosť	49
4.2.3. Vzdelávanie	49
5. SPÔSOB ŽIVOTA RÓMOV PO ROKU 1918	49
5.1. BÝVANIE	50
5.2. VAJDOVSTVO	50
5.3. FEMINITA	50
5.4. ZDRAVOTNÝ STAV	50
5.5. POGROMY – NEPRIMERANÁ REAKCIA NA SPRÁVANIE RÓMOV	50
5.6. CIVILIZAČNÁ VYSPELOSŤ RÓMOV	51
6. ZÁVER	51
POZNÁMKY	51
LITERATÚRA	51

Rómovia v období od roku 1945 po november 1989	53
1. ÚVOD	53
2. DOVRŠENIE REPRESÍVNÝCH POSTUPOV VOČI RÓMOM KONCOM	
40. ROKOV	53
2.1. VNÍMANIE PROBLÉMOV RÓMOV AKO SOCIÁLNYCH	53
2.2. VYUŽÍVANIE RÓMOV PRI POVOJNOVEJ OBNOVE	54
2.3. DVE LÍNIE PRÍSTUPU ŠTÁTNYCH ORGÁNOV K RÓMOM	54
2.4. ZÁKON O PRACOVNÝCH TÁBOROCH AKO PROSTRIEDOK	
TLAKU NA RÓMOV	55
2.5. RIEŠENIE PROBLEMATIKY RÓMSKYCH OSÁD	55
2.6. REAKCIA RÓMOV NA REPRESÍVNE OPATRENIA	56
3. DISKUSIE A KONCIPOVANIE SOCIALISTICKÉHO RIEŠENIA	
TAKZVANEJ CIGÁNSKEJ OTÁZKY NA ZAČIATKU 50. ROKOV	56
3.1. OD DISKRIMINAČNEJ POLITIKY K POKUSOM	
O ODSTRANOVANIE SOCIÁLNEJ ZAOSTALOSTI	56
3.2. SNAHY O NÁRODNOSTNÝ ROZVOJ RÓMOV	57
3.3. ÚVAHY O VYUŽÍVANÍ RÓMČINY AKO VYUČOVACIEHO JAZYKA	57
3.4. NÁVRHY NA VYTVARANIE SAMOSTATNÝCH ÚZEMNÝCH	
CELKOV S RÓMSKYM OBYVATELSTVOM	58
4. POLITIKA SOCIÁLNEJ ASIMILÁCIE V PRAXI 50. ROKOV	59
4.1. TVORBA A REALIZÁCIA CELOŠTÁTNEJ KONCEPCIE RIEŠENIA	
TAKZVANEJ CIGÁNSKEJ OTÁZKY	59
4.2. ODMIETANIE VÝZNAMU JAZYKA A KULTÚRY	59
4.3. VÝKON SMERNICE „O ÚPRAVE POMEROV OSÔB	
CIGÁNSKEHO PÔVODU“	59
4.4. PROGRAM LIKVIDÁCIE RÓMSKYCH OSÁD	60
5. NÁSILNÁ ASIMILÁCIA V INTENCIÁCH UZNESENIA ÚV KSČ	
Z 8. APRÍLA 1958	61
5.1. POŽIADAVKA NÁRODNOSTNÉHO ROZVOJA RÓMOV	61
5.2. ODMIETNUTIE NÁRODNOSTNÉHO ROZVOJA A ZAČIATOK	
NÁSILNEJ ASIMILÁCIE	61
5.3. NEREÁLNE PLÁNY RIEŠENIA SOCIÁLNEJ ZAOSTALOSTI	61
5.4. ZÁKAZ KOČOVANIA	62
5.5. SÚPIS RÓMOV, JEHO ÚČEL A ZISTENIA	62
6. KONCEPCIA ROZPTYLU A ODSUNU VERZUS ZVÁZ	
CIGÁNOV – RÓMOV	64
6.1. NEÚSPECH ASIMILAČNÝCH OPATRENÍ PRI DOSAHOVANÍ	
„ŽIADÚCICH“ CIELOV	64
6.2. REALIZÁCIA ROZPTYLU Z MIEST SILNEJ KONCENTRÁCIE	
RÓMSKEHO OBYVATELSTVA	64
6.3. ZÁSADY PRE ORGANIZOVANIE PLÁNOVANÉHO ROZPTYLU	65
6.4. DÔSLEDOK ROZPTYLU: ZVYŠOVANIE SOCIÁLNEHO DIŠTANCU	
A ROZPOROV S MAJORITNÝM OBYVATELSTVOM	65
6.5. REAKCIA NA ROZPTYL: AKTIVIZÁCIA RÓMSKEJ REPREZENTÁCIE ...	66
6.6. OPÄTOVNÉ ZAMIETNUTIE POŽIADAVKY AKCEPTÁCIE	
RÓMSKEHO ETNIKA	67

6.7. USTANOVUJÚCI ZJAZD ZVÄZU CIGÁNOV – RÓMOV	67
7. „SPOLOČENSKO-KULTÚRNA INTEGRÁCIA“ RÓMOV V ĎALŠEJ ETAPE SOCIALIZMU	68
7.1. PREHODNOTENIE POSTUPOV RIADENEJ ASIMILÁCIE	68
7.2. KONCEPCIA VŠESTRANNEJ SPOLOČENSKEJ A KULTÚRNEJ INTEGRÁCIE	69
7.3. ZÁSADY CELOŠTÁTNYCH SOCIO-KULTÚRNYCH OPATRENÍ	69
7.4. NOVÉ POŽIADAVKY RÓMSKEJ REPREZENTÁCIE	70
8. ZÁVER	71
POZNÁMKY	72
LITERATÚRA	77

IVETA RADIČOVÁ

Rómovia na prahu transformácie	79
1. ÚVOD	79
2. ŽIVOTNÉ PODMIENKY	79
3. VZDELANIE	81
4. PRÁCA	82
5. DEMOGRAFICKÁ ŠTRUKTÚRA	83
6. ZMENY PO ROKU 1989	84
6.1. DÔSLEDKY TRANSFORMÁCIE NA RÓMSKU KOMUNITU	84
6.1.1. Vzdelávanie a zamestnanie	85
6.1.2. Zdravotníctvo	86
6.1.3. Bývanie	86
6.2. CHUDOBA A ŽIVOTNÉ STRATÉGIE	87
6.3. FENOMÉN „DOUBLE MARGINALIZATION“	90
POZNÁMKY	91
LITERATÚRA	91

B- KULTÚRA A IDENTITA RÓMOV

ZDENĚK UHEREK – KAREL A. NOVÁK

Etnická identita Romů	93
1. ÚVOD	93
2. SPOLEČENSKÉ SKUPINY A ROMOVÉ	94
2.1. JAZYK A ROMOVÉ	94
2.2. ROMOVÉ JAKO SPOLEČENSKÁ KATEGORIE	94
2.3. SPOLEČENSKÉ SKUPINY	95
2.4. ROMOVÉ JAKO ČLENOVÉ SPOLEČENSKÝCH SKUPIN	96
3. LIDSKÁ IDENTITA	96
3.1. VYMEZENÍ POJMU	96
3.2. IDENTITA ROMŮ	97
4. ETNIKUM JAKO SPECIFICKÝ TYP IDENTITY	99
4.1. ETNIKA A JEJICH CHARAKTERISTICKÉ VLASTNOSTI	99
4.2. CO JE ETNICITA?	99
4.3. ROMOVÉ A ETNICKÉ SKUPINY	100

4.4. ROMOVÉ, ETNICITA, SUBETNICITA A KASTA	101
4.5. ROMSKÁ SUBETNICITA V LOKÁLNÍ SPOLEČNOSTI	102
4.6. ETNICITA A RODINNÁ SOLIDARITA	103
4.7. ETNICITA A ROMSTVÍ	103
5. NÁROD A ETNICKÁ IDENTITA	105
5.1. CO JSOU NÁRODY?	105
5.2. ROMSKÁ IDENTITA A NÁRODNÍ VĚDOMÍ	105
6. PROBLÉMY ROMSKÉHO ETNOIDENTIFIKAČNÉHO PROCESU	106
6.1. STEREOTYPY MAJORITNÍHO OBYVATELSTVA	106
6.2. KULTURA CHUDOBY	106
6.3. DISPERZE JAKO BRZDA PŘI VYTVÁŘENÍ HIERARCHICKÝCH STRUKTUR	107
6.4. KONSTRUOVÁNÍ NÁRODA	107
7. ZÁVĚR	107
POZNÁMKY	109
LITERATURA	110

STANISLAV ČINA

Rómsky jazyk a špecifiká jeho štandardizácie	113
1. ÚVOD	113
2. VÝVOJ RÓMSKEJ LINGVISTIKY	114
2.1. PREDSTAVY O RÓMSKOM JAZYKU V MINULOSTI	114
2.2. RÓMSKA LIGVISTIKA PRI OBJASŇOVANÍ PÔVODU RÓMSKEHO JAZYKA	115
2.3. RÓMSKA JAZYKOVEDA NA ÚZEMÍ DNEŠNÉHO SLOVENSKA V MINULOSTI	116
2.4. VÝSKUM RÓMSKEHO JAZYKA NA SLOVENSKU V 20. STOROČÍ	117
3. PREHLAD VÝVOJA RÓMSKEHO JAZYKA OD POČIATKOV MIGRÁCIE	118
4. DELENIE DIALEKTOV V EURÓPE A U NÁS NA ZÁKLADE GEOGRAFIE A JAZYKOVÝCH ČŔT	118
4.1. ČLENENIE DIALEKTOV	118
4.2. DELENIE RÓMSKYCH DIALEKTOV NA SLOVENSKU	119
4.3. POSTAVENIE RÓMSKEHO JAZYKA NA SLOVENSKU	119
5. ODLIŠNOSTI RÓMČINY V POROVNANÍ SO SLOVENČINOU	120
6. PRIEBEH KODIFIKÁCIE RÓMSKEHO PRAVOPISU	120
6.1. ŠTANDARDIZÁCIA RÓMSKEHO JAZYKA	120
6.2. MEDZINÁRODNÝ MODEL RÓMSKEHO PRAVOPISU	121
7. RÓMSKY JAZYK AKO JAZYK KOMUNIKÁCIE V SÚČASNOSTI	122
7.1. ZÁKON O ŠTÁTNO M JAZYKU A ZÁKON O POUŽÍVANÍ JAZYKOV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN	122
7.2. EURÓPSKA CHARTA REGIONÁLNYCH ALEBO MENŠINOVÝCH JAZYKOV	124
7.3. PROCES REKODIFIKÁCIE RÓMSKEHO JAZYKA	125
8. ZÁVER	125
LITERATÚRA	125

Religiozita Rómov a aktivity cirkví vo vzťahu k Rómom	127
1. ÚVOD	127
2. ŠPECIFIKÁ RÓMSKEJ RELIGIOZITY	128
2.1. VIACVRSTVOVÁ KONFESIONALITA	128
2.2. POJEM BOHA, PRIVÁTNE OBRADY A KULT	129
2.3. ESCHATOLÓGIA A BOŽIA SANKCIA	130
3. NOVÁ VIERA A ATEIZMUS	132
4. ETNICITA, KONFESIONALITA A IDENTITA	133
5. ZHODNOTENIE ŠPECIFÍK RÓMSKEJ RELIGIOZITY	134
6. PRÁCA CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ S RÓMAMI	134
6.1. RÍMSKOKATOLÍCKA A GRÉCKOKATOLÍCKA CIRKEV	135
6.2. EVANIELICKÁ CIRKEV AUGSBURSKÉHO VYZNANIA	137
6.3. PRAVOSLÁVNA CIRKEV NA SLOVENSKU	138
6.4. REFORMOVANÁ KREŠŤANSKÁ CIRKEV	138
6.5. EVANIELICKÁ CIRKEV METODISTICKÁ	138
6.6. BRATSKÁ JEDNOTA BAPTISTOV	139
6.7. CIRKEV BRATSKÁ	139
6.8. APOŠTOLSKÁ CIRKEV NA SLOVENSKU	139
6.9. CIRKEV ADVENTISTOV SIEDMEHO DŇA	139
6.10. NÁBOŽENSKÁ SPOLOČNOSŤ SVEDKOVIA JEHOVOVI.....	140
6.11. OSTATNÉ KREŠŤANSKÉ CIRKVI A DENOMINÁCIE	141
7. ZHODNOTENIE VPLYVU MISIJNO-PASTORAČNEJ PRÁCE CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ NA RÓMSKY NÁROD	141
8. ZÁVER	142
POZNÁMKY	142
LITERATÚRA	143

DANIELA HIVEŠOVÁ-ŠILANOVÁ

Kultúrne aktivity Rómov	145
1. ÚVOD	145
2. UMENIE PO ROKU 1989 AKO ZÁPAS O VLASTNÚ ETNICKÚ A KULTÚRNU IDENTITU	146
2.1. SEBAVYJADRENIE RÓMOV	146
2.2. INTENZÍVNY NÁSTUP KULTÚRNYCH AKTIVÍT	146
2.3. OCENENIA	147
3. ROZVOJ KULTÚRY A UMENIA RÓMOV NA SLOVENSKU PO ROKU 1989	147
3.1. PREDSTAVY A POŽIADAVKY (POTREBY A ZÁUJMY) RÓMOV	148
3.1.1. Prítomnosť rómskeho kultúrneho fenoménu v geografickom priestore súčasného Slovenska	148
3.1.2. Prelomové aktivity v období tesne pred rokom 1989	148
3.1.3. Medzníky emancipácie Rómov v prvých rokoch transformácie	149
3.1.4. Memorandum rómskeho národa	150
3.2. PRAKTICKÉ USKUTOČŇOVANIE POŽIADAVIEK RÓMOV ŠTÁTOM	151
3.2.1. Budovanie infraštruktúry pre rozvoj rómskej kultúry	151
3.2.2. Financovanie kultúr národnostných menšín	152

3.3. PRAKTICKÁ REALIZÁCIA PREDSTÁV RÓMOV O ROZVOJI VLASTNEJ KULTÚRY – INICIATÍVY A AKTIVITY RÓMOV	156
3.4. MIERA VZÁJOMNÉHO SÚLADU POŽIADAVIEK RÓMOV A ŠTÁTNEJ PODPORY	157
4. RÓMSKA KULTÚRA NA SLOVENSKU	159
4.1. LITERATÚRA	159
4.2. RÓMSKE VÝTVARNÉ UMENIE	159
4.3. HUDBA	160
4.3.1. Rómska hudba do roku 1989	160
4.3.2. Rómska hudba po roku 1989	161
4.3.3. Prezentácia rómskej hudby rómskymi organizáciami	161
4.3.4. Rómske orchestre	161
4.3.5. Rómske spevácke duchovné zbory	162
4.3.6. Rómske hudobné podujatia	162
4.4. FOTOGRAFIA	163
4.5. FILM	163
4.6. RÓMSKE TLAČENÉ MÉDIÁ	164
4.6.1. Rómsky jazyk v rómskych periodikách	164
4.6.2. Finančná situácia rómskych periodík na Slovensku	165
4.7. ŠTÁTNE INŠTITÚCIE ZAMERANÉ NA RÓMSKU KULTÚRU	165
4.7.1. Rómske profesionálne Divadlo Romathan	166
4.7.2. Slovenský rozhlas – rómske národnostné vysielanie	167
4.7.3. Slovenská televízia – rómske národnostné vysielanie	167
4.7.4. Vihorlatské múzeum – oddelenie rómskej kultúry v Humennom	168
4.7.5. Gemersko-malohontské múzeum – oddelenie rómskej kultúry v Rimavskej Sobotě	168
4.7.6. Dokumentačné centrum rómskej kultúry v Martine	168
5. ZÁVER	168
POZNÁMKY	170
LITERATÚRA	170

KRISTÍNA MAGDOLENOVÁ – IVAN HRICZKO

Rómske médiá	171
1. ÚVOD	171
2. KONŠTITUOVANIE RÓMSKÝCH MÉDIÍ PO ROKU 1989	172
2.1. ROMANO NEVO LIL	172
2.1.1. Vznik Romano lil	172
2.1.2. Začiatok konkurenčného boja „straníckych“ a „nestraníckych“ rómskych médií	173
2.1.3. Spory o charakter Romano lil	173
2.1.4. Kritické ohlasy čitateľov	174
2.1.5. Absencia koncepcie týždenníka ako daň jeho apolitickosti	174
2.1.6. Kritika od rómskych politikov	174
2.1.7. Zmena vo financovaní národnostnej tlače	175
2.1.8. Obsahová analýza Romano nevo lil	176
2.2. OSTATNÉ TLAČENÉ MÉDIÁ	180
2.2.1. Prehľad štruktúry a financovania národnostnej tlače na Slovensku	180

2.2.2. Dvojtyždenník Sam Adaj a Štvorlístok	181
2.2.3. Dvojmesačník Ternipen	181
2.2.4. Dvojmesačník Roma a mesačník Luľudi	181
2.2.5. Dvojtyždenník Híd – Most – Phurt	181
2.2.6. Mesačník Romane vasta	181
2.3. REMITENDA	182
3. RÓMSKA TLAČOVÁ AGENTÚRA	182
4. EXISTUJÚCE MOŽNOSTI A REÁLNE POTREBY RÓMSKÝCH MÉDIÍ	183
5. TELEVÍZNE A ROZHLASOVÉ VYSIELANIE PRE RÓMSKU NÁRODNOSTNÚ MENŠINU	184
6. VZDELÁVANIE RÓMSKÝCH ŽURNALISTOV A PERSPEKTÍVY ICH UPLATNENIA	185
7. ZÁVER	186
LITERATÚRA	186

C – LEGISLATÍVA, POLITIKA A VEREJNÁ SFÉRA

ADRIÁN TOKÁR – ADRIANA LAMAČKOVÁ

Legislatívny a inštitucionálny rámec riešenia rómskej problematiky	187
1. ÚSTAVA	187
1.1. ÚVOD	187
1.2. PRINCÍP ROVNOSTI V ÚSTAVE	188
1.3. PRÁVA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN A ETNICKÝCH SKUPÍN V ÚSTAVE	189
1.4. UPLATŇOVANIE MEDZINÁRODNÝCH DOKUMENTOV O LUDSKÝCH PRÁVACH NA SLOVENSKU VO SVETLE ÚSTAVY	190
2. LEGISLATÍVA	191
2.1. ÚVOD	191
2.2. PRINCÍP ROVNOSTI A ZÁKAZ DISKRIMINÁCIE V SLOVENSKÝCH ZÁKONCH	191
2.3. PRÁVA PRISLÚCHAJÚCE PRÍSLUŠNÍKOM RÓMSKEJ MENŠINY AKO PRÍSLUŠNÍKOM NÁRODNOSTNEJ MENŠINY	192
2.4. TRESTNOPRÁVNA OCHRANA RÓMSKEJ MENŠINY	194
2.4.1. Skutkové podstaty zamerané na boj proti rasizmu	194
2.4.2. Rasový alebo podobný motív ako kvalifikačný moment	195
3. STRATEGICKÉ MATERIÁLY VLÁDY SR ZAMERANÉ NA RIEŠENIE PROBLÉMOV RÓMSKEJ MENŠINY PO ROKU 1989	195
4. ŠTÁTNE INŠTITÚCIE ZAOBERAJÚCE SA RÓMSKOU PROBLEMATIKOU V ROKOCH 1998 – 2002	198
POZNÁMKY	200
LITERATÚRA	201

ELEONÓRA SÁNDOR

Medzinárodné dokumenty týkajúce sa Rómov	203
1. ÚVOD	203
2. RÓMOVIA V DOKUMENTOCH ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV ...	205

2.1. ZÁVERY A ODPORÚČANIA VÝBOROV OSN PRIJATÉ K PERIODICKÝM SPRÁVAM SLOVENSKA	207
2.1.1. Výbor pre ľudské práva	207
2.1.2. Výbor na odstránenie diskriminácie žien	208
2.1.3. Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie	208
2.1.4. Výbor pre práva detí	209
2.1.5. Výbor proti mučeniu	210
3. RÓMOVIA V DOKUMENTOCH RADY EURÓPY	211
3.1. ZÁVERY A ODPORÚČANIA MONITOROVACÍCH ORGÁNOV RE	214
4. RÓMOVIA V DOKUMENTOCH ORGANIZÁCIE PRE BEZPEČNOSŤ A SPOLUPRÁCU V EURÓPE	216
5. ZÁVER	218
POZNÁMKY	219
LITERATÚRA	221

BALÁZS JARÁBIK

Perspektívy uplatnenia afirmatívnej akcie na Slovensku	223
1. ÚVOD	223
2. TERMINOLÓGIA	224
2.1. AFIRMATÍVNA AKCIA	224
2.2. OBRÁTENÁ DISKRIMINÁCIA	224
2.3. POZITÍVNA DISKRIMINÁCIA, POZITÍVNA ČINNOSŤ	225
2.4. ROVNAKÉ ŠANCE A PRÍLEŽITOSTI.....	226
3. KONCEPCIA AFIRMATÍVNEJ AKCIE	226
3.1. AMERICKÁ KONCEPCIA	226
3.2. MEDZINÁRODNÝ ROZSAH KONCEPCIE	227
3.3. ROVNOSŤ	227
3.4. ARGUMENTY PROTI AFIRMATÍVNEJ AKCII	229
4. MEDZINÁRODNÁ LEGISLATÍVA – ZÁKAZ DISKRIMINÁCIE V MEDZINÁRODNÝCH DOKUMENTOCH.....	230
4.1. SLOVENSKÁ LEGISLATÍVA A MEDZINÁRODNÉ DOKUMENTY	230
4.2. PROTOKOL Č. 12 K EURÓPSKEJ KONVENCIÍ O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD	231
4.3. ODPORÚČANIE EURÓPSKEJ KOMISIE PROTI RASIZMU A INTOLERANCII (ECRI)	231
5. AFIRMATÍVNA AKCIA V MEDZINÁRODNÝCH DOKUMENTOCH	232
5.1. SMERNICA EÚ O RASÁCH A SMERNICA EÚ O ZAMESTNANOSTI	232
6. PRÁVNE ASPEKTY AFIRMATÍVNEJ AKCIE VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH	234
6.1. ZÁKON O RASOVÝCH VZŤAHOCH – SPOJENÉ KRÁLOVSTVO	234
6.2. SEVERNÉ ÍRSKO – MAINSTREAMING EQUALITY	234
6.3. SPOJENÉ ŠTÁTY	235
7. DOMÁCA LEGISLATÍVA	237
7.1. SLOVENSKÁ ÚSTAVA	237
7.2. PRÍPRAVA ANTIDISKRIMINAČNEJ LEGISLATÍVY NA SLOVENSKU	238
7.3. PRÁVNE ASPEKTY AFIRMATÍVNEJ AKCIE NA SLOVENSKU	239
8. MOŽNÉ FORMY AFIRMATÍVNEJ AKCIE NA SLOVENSKU	240

8.1. PILOTNÝ PROGRAM SLOVENSKEJ VLÁDY – PROGRAM SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV	240
8.2. RÓMSKI PORADCOVIA	241
8.3. PROGRAM MVO: RÓMSKI ASISTENTI	242
8.4. PRÍSTUP K VZDELANIU – LEKÁRSKA FAKULTA UK	242
8.5. DECENTRALIZÁCIA	243
9. ZÁVER	244
POZNÁMKY	244
LITERATÚRA	245

JAROSLAV PILÁT

Decentralizácia a jej potenciálny vplyv na situáciu Rómov	247
1. ÚVOD	247
2. DECENTRALIZÁCIA A REFORMA VEREJNEJ SPRÁVY NA SLOVENSKU ...	248
2.1. REFORMA VEREJNEJ SPRÁVY POČAS ROKOV 1990 – 1998	248
2.2. PRIEBEH REFORMY VEREJNEJ SPRÁVY POČAS ROKOV 1998 – 2002	249
3. LEGISLATÍVNE ZMENY SÚVISIACE S DECENTRALIZÁCIOU	249
4. ZMENY KOMPETENCIÍ JEDNOTLIVÝCH ORGÁNOV VEREJNEJ SPRÁVY S MOŽNÝM DOSAHOV NA SITUÁCIU RÓMOV	250
4.1. NIEKTORÉ PÔSOBNOSTI OBCÍ A SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV	253
4.1.1. Obce	253
4.1.2. Samosprávne kraje	254
4.2. NIEKTORÉ PÔSOBNOSTI OBCÍ PODLA OSOBITNÝCH ZÁKONOV	255
4.2.1. Ochrana prírody	255
4.2.2. Kultúra	256
4.2.3. Sociálna pomoc	256
4.2.4. Školstvo	257
4.2.5. Telesná kultúra	258
4.2.6. Zdravotná starostlivosť	258
4.2.7. Územné plánovanie a stavebný poriadok	259
4.3. NIEKTORÉ PÔSOBNOSTI SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV PODLA OSOBITNÝCH ZÁKONOV	259
4.3.1. Sociálna pomoc – I. etapa	259
4.3.2. Kultúra	260
4.3.3. Sociálna pomoc – II. etapa	261
4.3.4. Školstvo	263
4.3.5. Telesná kultúra	264
4.3.6. Územné plánovanie a stavebný poriadok	264
4.3.7. Zdravotná starostlivosť	264
5. ZÁVER	266
POZNÁMKY	267
LITERATÚRA	267

IMRICH VAŠEČKA

Rómska problematika v lokálnych sociálnych politikách	269
1. ÚVOD	269

2. VYMEDZENIE RÓMSKEJ PROBLEMATIKY S DÔRAZOM NA LOKÁLNE ASPEKTY	269
3. KTO JE A KTO NIE JE RÓM	272
3.1. PRIPISOVANIE IDENTITY NA ZÁKLADE ANTROPOLOGICKÝCH ZNAKOV	272
3.2. SUBJEKTÍVNE DEKLAROVANÁ IDENTITA	272
3.3. SKUPINOVÁ IDENTITA	272
4. STIGMATIZÁCIA AKO PODSTATA RÓMSKEJ PROBLEMATIKY	273
4.1. RÓMOVIA AKO „NEPOCTIVÍ CHUDOBŇÍ“	273
4.2. RÓMOVIA AKO KOČOVNÍCI	273
4.3. RÓMOVIA AKO NEPLNOPRÁVNI ĽUDIA	274
4.4. RÓMOVIA AKO NEPRISPÔSOBIVÍ ĽUDIA	274
5. VEREJNÁ SPRÁVA A MIMOVLÁDNE NEZISKOVÉ ORGANIZÁCIE PRI RIEŠENÍ RÓMSKEJ PROBLEMATIKY	275
5.1. AKTÉRI RIEŠENÍ	275
5.1.1 Verejná správa	275
5.1.2. Mimovládne neziskové organizácie	276
5.1.3. Nedôvera rómskych mimovládnych neziskových organizácií voči nerómskym	277
5.2. STRATÉGIE SAMOSPRÁV PRI RIEŠENÍ RÓMSKEJ PROBLEMATIKY	277
5.2.1. Stratégia múru	277
5.2.2. Stratégia zneužívania situácie, v ktorej sa Rómovia nachádzajú	278
5.2.3. Stratégia zľahostajnenia a normalizácie problému	279
5.2.4. Stratégia vonkajšej pomoci	279
5.2.5. Stratégia vnútornej pomoci	280
6. ZÁVER	280
POZNÁMKY	280
LITERATÚRA	281

JOZEF MAJCHRÁK

Rómovia ako téma politických strán	283
1. ÚVOD	283
2. RÓMSKA PROBLEMATIKA AKO SÚČASŤ AGENDY VÄČŠINOVÝCH POLITICKÝCH STRÁN	283
2.1. POSTOJ POLITICKÝCH STRÁN K VYBRANÝM UDALOSTIAM SÚVISIACIM S RÓMSKOU PROBLEMATIKOU – POPULIZMUS VERZUS REALIZMUS	283
2.2. ABSENCIA KOMPLEXNEŠIEHO POHLADU	285
2.3. NA HRANICI RASIZMU	286
3. RÓMSKA MENŠINA VO VOLEBNÝCH PROGRAMOCH POLITICKÝCH STRÁN A HNUTÍ	287
3.1. PARLAMENTNÉ VOLBY V ROKU 1990	287
3.2. PARLAMENTNÉ VOLBY V ROKU 1992	288
3.3. PARLAMENTNÉ VOLBY V ROKU 1994	289
3.4. PARLAMENTNÉ VOLBY V ROKU 1998	289
3.5. PARLAMENTNÉ VOLBY V ROKU 2002	291

4. SPÔSOBY OSLOVOVANIA RÓMSKYCH VOLIČOV ZO STRANY MAJORITNÝCH POLITICKÝCH STRÁN	292
5. ZÁVER	293
PRÍLOHA	294
LITERATÚRA	294

MICHAL ŠEBESTA

Rómska politická scéna	295
1. ÚVOD	295
2. VZNIK A VÝVOJ RÓMSKYCH POLITICKÝCH STRÁN	295
2.1. RÓMSKA POLITIKA PO ROKU 1989 A DEDIČSTVO KOMUNIZMU	296
2.2. VOLBY 1992	297
2.3. VOLBY 1994	298
2.4. VOLBY 1998	300
2.5. PRED VOLBAMI 2002	305
3. PROGRAM A PREZENTÁCIA RÓMSKYCH POLITICKÝCH STRÁN	305
3.1. RÓMSKA OBČIANSKA INICIATÍVA	306
3.2. POLITICKÉ HNU Tie RÓMOV NA SLOVENSKU – ROMA	306
4. SPOLUPRÁCA RÓMSKYCH POLITICKÝCH LÍDROV A SNAHY O ZJEDNOTENIE RÓMSKEJ POLITICKEJ SCÉNY	307
5. RÓMOVIA V KOMUNÁLNYCH VOLBÁCH A PRI PRVÝCH REGIONÁLNYCH VOLBÁCH	308
6. PERSPEKTÍVA – RÓMOVIA AKO SÚČASŤ NERÓMSKYCH POLITICKÝCH STRÁN?	309
PRÍLOHA	311
POZNÁMKY	311
LITERATÚRA	312

INGRID REPOVÁ – MAREK HARAKAL

Tretí sektor a Rómovia	313
1. TRETÍ SEKTOR NA SLOVENSKU	313
1.1. PRÁVNE POSTAVENIE TRETIEHO SEKTORA NA SLOVENSKU	313
1.2. ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY MIMOVLÁDNYCH NEZISKOVÝCH ORGANIZÁCIÍ	314
2. RÓMOVIA A TRETÍ SEKTOR	314
2.1. RÓMSKY TRETÍ SEKTOR – SNAHY O VYTVORENIE SPOLOČNEJ PLATFORMY	316
2.2. ZDROJE FINANCOVANIA	318
2.3. NAJČASTEJŠIE OBLASTI AKTIVÍT MVO	318
2.3.1. Podpora kultúry	318
2.3.2. Vzdelávanie	319
2.3.3. Ludské práva, rasizmus a diskriminácia	319
3. AKO ĎALEJ?	320
3.1. SYSTÉM MONITOROVANIA A EVALUÁCIA	320
3.2. ZAMERANIE AKTIVÍT A PROGRAMOV, PROFESIONALIZÁCIA AKTIVÍT	321

3.3. PODPORA SPOLOČNÝCH PROGRAMOV A KOMPLEXNÝCH RIEŠENÍ, SPOLUPRÁCA MEDZI SEKTORMI	321
3.4. UDRŽATELNOŠŤ	322
POZNÁMKY	322
LITERATÚRA	323

BORIS STREČANSKÝ

Prístupy domácich a zahraničných donorov k rómskej problematike	325
1. ÚVOD	325
2. DONORSKÉ PROSTREDIE	325
2.1. DOMÁCE NADÁCIE	325
2.2. ZAHRANIČNÉ NADÁCIE	326
2.3. ZAHRANIČNÉ VEREJNÉ ZDROJE	326
2.4. DOMÁCE VEREJNÉ ZDROJE	326
2.5. ZÁKLADNÉ PÓLY DONORSKEJ ČINNOSTI: GRANTOVÉ VERZUS OPERAČNÉ PROGRAMY	327
2.6. NIEKTORÉ FAKTORY OVPLYVŇUJÚCE NASTAVOVANIE DONORSKÝCH PROGRAMOV	327
2.7. DONORI A „DONORI“	327
2.8. DONORI A PROBLEMATIKA RÓMOV NA SLOVENSKU	328
3. OD NEVEDOMEJ GETOIZÁCIE K UVEDOMELEJ INTEGRÁCII	329
4. EFEKTÍVNOŠŤ DONORSKÝCH PROGRAMOV ZAMERANÝCH NA RÓMOV	330
4.1. PRIRODZENÉ LIMITY DONOROV	330
4.2. PILOTNÉ PROJEKTY AKO JEDEN ZO SPÔSOBOV DONORSKÉHO PRÍSTUPU K TÉME	331
4.3. SUBJEKTÍVNE FAKTORY	331
4.4. ZUŽOVANIE ZÁBERU GRANTOVÝCH PROGRAMOV: NEŽIADUCI TREND?	331
4.5. KRÁTKODOBOŠŤ GRANTOVÉHO CYKLU	332
5. ZÁVER	332
POZNÁMKY	333
LITERATÚRA	333

D – RÓMOVIA A MAJORITA VO VZÁJOMNEJ INTERAKCII

MICHAL VAŠEČKA

Vzťah majority k Rómom	335
1. ÚVOD	335
2. ETNOCENTRIZMUS AKO PREDPOKLAD SOCIÁLNEHO DIŠTANCU	336
3. TEÓRIE VZNIKU PREDISUDKOV	336
4. ANALÝZA VZŤAHU MAJORITNEJ POPULÁCIE K RÓMOM	338
4.1. VZŤAHY MEDZI RÓMAMI A OSTATNÝM OBYVATELSTVOM	338
4.2. SOCIÁLNY DIŠTANC MAJORITY VOČI RÓMOM	340
4.3. SOCIÁLNY DIŠTANC MAJORITY VOČI „INÝM“	342
4.4. PERCEPCIA POSTAVENIA RÓMOV V SPOLOČNOSTI	343

4.5. NÁZORY RESPONDENTOV NA RIEŠENIA RÓMSKEJ PROBLEMATIKY	343
4.6. ANTIDISKRIMINAČNÉ POSTOJE RESPONDENTOV A MIERA EMPATIE VOČI RÓMOM	345
5. METODOLÓGIA SKÚMANIA ETNICKÝCH VZŤAHOV	346
5.1. PROBLEMATICKOSŤ SKÚMANIA ETNICKÝCH VZŤAHOV	346
5.2. BOGARDUSOVA ŠKÁLA SOCIÁLNEHO DIŠTANCU	347
6. NEBEZPEČENSTVO KONFLIKTU	348
7. ZÁVER	350
POZNÁMKY	350
LITERATÚRA	351

JÁN CANGÁR

Mediálny obraz Rómov	353
1. ÚVOD	353
2. RÓMOVIA A ICH OBRAZ VO VEREJNOSTI	354
3. „SIEDMA VEEMOC“ A RÓMOVIA	356
3.1. ÚLOHA A POSTAVENIE MÉDIÍ PO ROKU 1989	356
3.2. PRVÉ MONITORY MÉDIÍ	359
3.3. OBRAZ RÓMOV V SLOVENSKÝCH MÉDIÁCH	360
3.4. MONITOR PRINTOVÝCH MÉDIÍ	365
4. MONITORY MEMO '98	366
4.1. MEMO '98	366
4.2. RÓMOVIA V ELEKTRONICKÝCH MÉDIÁCH V ROKOCH 2000 – 2002	368
4.2.1. Monitor v roku 2000	368
4.2.2. Monitor v roku 2001	369
4.2.3. Projekt „Volby 2002“	374
4.2.4. Závery monitorov 2000 – 2002	376
5. MÉDIÁ A ETIKA	377
POZNÁMKY	379
LITERATÚRA	379

ALENA KOTVANOVÁ – ATTILA SZÉP

Mediálne pokrytie problematiky migrácie Rómov	381
1. ÚVOD	381
2. ZMAPOVANIE VÝVOJA MEDIÁLNEHO DISKURZU V ZÁVISLOSTI OD VÝVOJA MIGRAČNÝCH POHYBOV VO SVETLE SOCIOLOGICKÝCH VÝSKUMOV	382
2.1. STRUČNÁ CHRONOLÓGIA MIGRÁCIE RÓMOV ZO SLOVENSKA	382
2.2. VÝSLEDKY SOCIOLOGICKÝCH VÝSKUMOV	383
3. ŠTRUKTÚRA POSTOJOV K MIGRÁCII RÓMOV PREZENTOVANÁ MÉDIAMI	385
4. RÓMSKE MÉDIÁ A MIGRÁCIA	386
5. VZŤAH MÉDIÍ A MIGRÁCIE – PRÍPADY Z ČESKEJ REPUBLIKY A MAĎARSKEJ REPUBLIKY	387
6. MEDIÁLNE POKRYTIE MIGRÁCIE RÓMOV V ZAHRANIČÍ	388

7. ZÁVER	390
LITERATÚRA	391

MARTINA JURÁSKOVÁ

Vzťah Rómov k majorite	393
1. ÚVOD	393
2. METODOLOGICKÉ DILEMY SKÚMANIA RASY	394
3. ANALÝZA VZŤAHOV RÓMOV A MAJORITY	395
3.1. POSTOJE RÓMOV K MAJORITE	396
3.2. VNÍMANIE VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV A ATMOSFÉRY SPOLUŽITIA ...	398
4. ROZDIELY VO VNÍMANÍ MAJORITY A VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV V RÔZNYCH KATEGÓRIÁCH RÓMOV	401
4.1. ROZDIELY V CHARAKTERE, INTENZITE A CELKOVEJ ATMOSFÉRE SPOLUŽITIA	402
4.2. ROZDIELY V MIERE IDENTIFIKÁCIE S MAJORITOU A S RÓMAMI	403
5. VZÁJOMNÉ VZŤAHY MEDZI RÓMAMI	405
5.1. POSTOJE RÓMOV K SEBE SAMÝM	405
5.2. NAPÄTIA A KONFLIKTY MEDZI RÔZNYMI VRSTVAMI RÓMOV	406
6. INTERETNICKÉ KONFLIKTY	407
6.1. VÝSKYT A FREKVENCIA KONFLIKTOV	407
6.2. FAKTORY VPLÝVAJÚCE NA VÝSKYT INTERETNICKÝCH KONFLIKTOV	408
7. OČAKÁVANÉ VZŤAHY V BUDÚCNOSTI	409
7.1. AKÉ VZŤAHY V BUDÚCNOSTI OČAKÁVAJÚ RÓMOVIA?	409
7.2. AKO VIDIA BUDÚCNOSŤ VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV NERÓMOVIA?	410
8. ZÁVER	411
POZNÁMKY	412
LITERATÚRA	412

PETER PULIŠ

Formy a rozsah diskriminácie Rómov na Slovensku	413
1. ÚVOD	413
2. LEGISLATÍVNY RÁMEC OCHRANY PRÁV RÓMOV NA SLOVENSKU	413
2.1. ÚSTAVNÝ RÁMEC OCHRANY PRÁV	413
2.2. ABSENCIA ANTIDISKRIMINAČNEJ LEGISLATÍVY	414
2.3. POJMY PRIAMA A NEPRIAMA DISKRIMINÁCIA, ROVNAKÉ A ODÔVODNENÉ ROZDIELNE ZAOBCHÁDZANIE	415
2.4. INŠTITÚT VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV (OMBUDSMANA)	417
3. DISKRIMINÁCIA RÓMOV NA SLOVENSKU	418
3.1. OBLASŤ SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB ...	418
3.2. TRH PRÁCE	420
3.3. VZDELÁVACÍ SYSTÉM	421
3.4. OBLASŤ ZDRAVOTNÍCTVA	424
3.5. OBLASŤ BÝVANIA	425
3.5.1. Segregačné praktiky	427
3.5.2. Diskriminačné praktiky	428

3.5.3. Problémy so získaním povolenia na trvalý pobyt	429
3.6. POLÍCIA A SYSTÉM TRESTNEJ JUSTÍCIE	432
3.7. OBLASŤ OBCHODU A SLUŽIEB	436
3.8. DISKRIMINÁCIA V MÉDIÁCH	439
3.9. DOTÁCIE NA KULTÚRNE AKTIVITY	439
4. ZÁVER	439
POZNÁMKY	440
LITERATÚRA	442

PETER PULIŠ

Rómovia ako objekt politického extrémizmu	445
1. ÚVOD	445
2. VYMEDZENIE POLITICKÉHO EXTRÉMIZMU	446
2.1. POLITICKÝ EXTRÉMIZMUS A DEMOKRATICKÁ SPOLOČNOSŤ	446
2.2. ZDROJE SYMPATIÍ K EXTRÉMIZMU	447
3. RASIZMUS	447
3.1. POJEM RASA V SPOLOČENSKOM DISKURZE	447
3.1.1. Chybné požívanie pojmu pochádzajúceho z biologickej antropológie	447
3.1.2. Vybrané rasové teórie v spoločenských vedách	448
3.1.3. Rasistické myslenie a rasistické predsudky/stereotypy	450
3.1.4. Projekcia vlastnej a cudzej identity v rasistickom myslení	450
3.1.5. Rasistický diskurz – nástroj v rukách elít	451
3.1.6. Rasistický diskurz a politika	451
4. SUBJEKTY POLITICKÉHO EXTRÉMIZMU	451
4.1. HNUtie SKINHEADS	451
4.1.1. Vývoj hnutia	451
4.1.2. Ideológia hnutia	452
4.1.3. Rómovia v ideológii hnutia Skinheads	453
4.1.4. Prostriedky propagandy	454
4.1.5. Štruktúra hnutia Skinheads na Slovensku	455
4.1.6. Štruktúra prívržencov hnutia Skinheads	456
4.2. REGISTROVANÉ OBČIANSKE ZDRUŽENIA S PREPOJENÍM NA EXTRÉMISTICKÉ SKUPINY	457
4.2.1. Slovenská pospolitosť	457
4.2.2. Nové slobodné Slovensko	458
4.2.3. Slovenská národná mládež (SNM)	458
4.3. POLITICKÉ STRANY	458
4.3.1. Slovenská národná strana	458
4.3.2. Pravá Slovenská národná strana	458
4.3.3. Ďalšie politické strany	459
5. POLITICKÝ EXTRÉMIZMUS A LEGISLATÍVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY	459
5.1. NÁSILIE PROTI SKUPINE OBYVATELOV A PROTI JEDNOTLIVCOVI	459
5.2. HANOBENIE NÁRODA, RASY A PRESVEDČENIA	459
5.3. PODNECOVANIE K NÁRODNOSTNEJ, RASOVEJ ALEBO ETNICKEJ NENÁVISTI	460
5.4. UBLÍŽENIE NA ZDRAVÍ	460

5.5. VRAŽDA	460
5.6. GENOCÍDA	461
5.7. PODPORA A PROPAGÁCIA HNUTÍ SMERUJÚCICH K POTLÁČANIU PRÁV A SLOBÔD	461
6. TRESTNÁ ČINNOSŤ PRÍSLUŠNÍKOV EXTRÉMISTICKÝCH HNUTÍ NA SLOVENSKU	461
6.1. RASOVO MOTIVOVANÉ TRESTNÉ ČINY PODĽA POLICAJNEJ EVIDENCIE	462
6.2. MONITOROVACIE STREDISKO RASIZMU A XENOFÓBIE	464
6.3. KOMISIA PRE RASOVO MOTIVOVANÚ TRESTNÚ ČINNOSŤ	465
6.4. PRÍPADY RASOVO MOTIVOVANÉHO NÁSILIA PÁCHANÉHO NA RÓMOCH PRÍSLUŠNÍKMI HNUTIA SKINHEADS	465
7. ZÁVER	469
POZNÁMKY	470
LITERATÚRA	472

E – DEMOGRAFICKÁ SITUÁCIA RÓMOV

BORIS VAŇO – EVA HAVIAROVÁ

Demografické trendy rómskej populácie	475
1. ÚVOD	475
2. ZDROJE DEMOGRAFICKÝCH ÚDAJOV O RÓMOCH	476
3. POČET RÓMOV NA SLOVENSKU	477
3.1. SLOVENSKÍ RÓMOVIA V EURÓPSKOM KONTEXTE	477
3.2. VÝVOJ POČTU RÓMOV NA SLOVENSKU	478
4. ÚZEMNÉ ROZLOŽENIE RÓMSKEJ POPULÁCIE	480
5. ŠTRUKTÚRA RÓMSKEJ POPULÁCIE	482
5.1. ŠTRUKTÚRA PODĽA POHLAVIA	482
5.2. ŠTRUKTÚRA PODĽA VEKU	482
5.3. ŠTRUKTÚRA PODĽA RODINNÉHO STAVU	483
6. REPRODUKČNÉ SPRÁVANIE RÓMSKEJ POPULÁCIE	484
6.1. PÔRODNOSŤ	484
6.2. ÚMRTNOSŤ	485
7. PRIRODZENÝ PRÍRASTOK OBYVATELSTVA	485
8. ODHAD POČTU A ŠTRUKTÚRY RÓMSKEJ POPULÁCIE NA SLOVENSKU DO ROKU 2020	486
9. ZÁVER	487
POZNÁMKY	488
LITERATÚRA	488
PRÍLOHA	489

ZUZANA KUMANOVÁ – ROMAN DŽAMBAZOVIČ

Rómska rodina: na rozhraní medzi tradicionalitou a modernitou	503
1. ÚVOD	503
2. RÓMSKA RODINA AKO PREDMET ZÁUJMU SPOLOČENSKÝCH VIED NA SLOVENSKU	505

2.1. ZAČIATKY VEDECKÉHO ZÁUJMU O POZNANIE RÓMSKEJ RODINY PO ROKU 1945	506
2.2. NÁSTUP NOVÝCH TRENDOV VO VÝSKUME RÓMSKEJ RODINY	507
3. TRADIČNÁ RÓMSKA RODINA NA SLOVENSKU	510
3.1. VYBRANÉ ŠTATISTICKÉ ÚDAJE O RÓMSKEJ RODINE V DEVÄTNÁSTOM A ZAČIATKOM DVADSIATEHO STOROČIA	510
3.2. ZOVŠEOBECNENIA ETNOLOGICKÝCH VÝSKUMOV A POPIS TRADIČNEJ RÓMSKEJ RODINY	512
3.3. SKLADBA TRADIČNEJ RÓMSKEJ RODINY A POSTAVENIE JEJ JEDNOTLIVÝCH ČLENOV	513
4. RÓMSKA RODINA V SÚČASNOSTI	516
4.1. NIEKOLKO ŠPECIFÍK DEMOGRAFICKÉHO SPRÁVANIA RÓMSKEJ POPULÁCIE	517
4.2. TYPOLÓGIA RÓMSKYCH RODÍN	518
4.3. PREDPOKLADY A DETERMINANTY NASTUPUJÚCEJ DEMOGRAFICKEJ REVOLÚCIE	519
5. ZÁVER	521
POZNÁMKY	523
LITERATÚRA	524

F – SOCIÁLNA SITUÁCIA A CHUDOBA RÓMOV

ROMAN DŽAMBAZOVIČ – MARTINA JURÁSKOVÁ

Sociálne vylúčenie Rómov na Slovensku	527
1. ÚVOD	527
2. EURÓPSKY DISKURZ SOCIÁLNEHO VYLÚČENIA	528
3. DISKURZ, OBSAH A PROFIL CHUDOBY NA SLOVENSKU	530
3.1. CHUDOBA V OBDOBÍ SOCIALIZMU	530
3.2. CHUDOBA PO ROKU 1989	531
3.3. RÓMOVIA AKO SOCIÁLNA KATEGÓRIA NAJVIAC OHROZENÁ SOCIÁLNOU EXKLÚZIOU	533
4. MECHANIZMY SOCIÁLNEHO VYLÚČENIA	535
4.1. EKONOMICKÉ VYLÚČENIE	536
4.2. PRIESTOROVÉ VYLÚČENIE	540
4.3. KULTÚRNE VYLÚČENIE	543
4.3.1. Kultúrne a sociálne bariéry	543
4.3.2. Priestorové bariéry	544
4.3.3. Ekonomické bariéry	545
4.3.4. Vzťah dosiahnutého vzdelania a uplatnenia na trhu práce	545
4.4. SYMBOLICKÉ VYLÚČENIE	546
4.5. VYLÚČENIE Z PRIMERANÉHO ŠTANDARDU BÝVANIA	548
5. MOŽNÉ DÔSLEDKY SOCIÁLNEHO VYLÚČENIA	549
6. STRATÉGIE INKLÚZIE	553
6.1. CELOEURÓPSKY BOJ PROTI SOCIÁLNEMU VYLÚČENIU	553
6.2. STRATEGICKÉ NÁVRHY SOCIÁLNEJ INKLÚZIE	556
6.3. KONKRÉTNÉ NÁVRHY SOCIÁLNEJ INKLÚZIE	558

POZNÁMKY	560
LITERATÚRA	563

TIBOR LORAN

Sociálna politika a zamestnanosť Rómov	565
1. ÚVOD	565
2. ZAMESTNANOSŤ	566
2.1. ŠPECIFIKÁ VÝVOJA ZAMESTNANOSTI NA SLOVENSKU	566
2.2. PRACOVNÉ MIESTA	567
2.3. MOBILITA PRACOVNÝCH SÍL	568
2.4. PONUKA A DOPYT PO PRÁCI A REÁLNA MZDA	568
3. VPLYV PROSTREDIA NA SOCIÁLNU EXKLÚZIU A MARGINALIZÁCIU	569
4. SOCIÁLNA SITUÁCIA DOMÁCNOSTÍ	571
4.1. VÝVOJ SOCIÁLNEJ SITUÁCIE SLOVENSKÝCH DOMÁCNOSTÍ	571
4.2. SOCIÁLNA SITUÁCIA A REGIONÁLNE ROZDIELY	572
4.3. SOCIÁLNA SITUÁCIA RÓMOV	573
5. NEZAMESTNANOSŤ	574
5.1. FAKTORY NEZAMESTNANOSTI NA SLOVENSKU	574
5.2. MIERA NEZAMESTNANOSTI	574
5.3. NEZAMESTNANOSŤ RÓMOV	575
5.4. REGIONÁLNE ASPEKTY NEZAMESTNANOSTI NA SLOVENSKU	577
5.5. RAST NEZAMESTNANOSTI A „ČIERNA PRÁCA“	577
5.6. DLHODOBÁ NEZAMESTNANOSŤ	578
5.7. DLHODOBÁ NEZAMESTNANOSŤ A RÓMOVIA	580
6. VLÁDNE POLITIKY ZAMESTNANOSTI	583
7. PRÁVO NA PRÁCU A DÔSTOJNÝ ŽIVOT	584
8. ODPORÚČANIA RADY EURÓPY	584
9. ZÁVER	585
POZNÁMKY	585
LITERATÚRA	586

IVANA ČERNÁKOVÁ

Opatrenia Národného úradu práce vo vzťahu k nezamestnanosti Rómov	587
1. ÚVOD	587
2. VÝVOJ STAVU EVIDOVANÝCH NEZAMESTNANÝCH RÓMSKEJ NÁRODNOSTI	588
2.1. RÓMOVIA A SÚČASNÝ TRH PRÁCE	589
3. AKTIVITY NÁRODNÉHO ÚRADU PRÁCE ZAMERANÉ NA RÓMOV	590
3.1. PREHLAD KURZOV REALIZOVANÝCH NÁRODNÝM ÚRADOM PRÁCE	590
3.2. PREHLAD PROJEKTOV A PROGRAMOV REALIZOVANÝCH NÁRODNÝM ÚRADOM PRÁCE V ROKU 2001 PRE KLIENTOV RÓMSKEJ NÁRODNOSTNEJ MENŠINY	591
3.3. PROJEKT ARION	591
3.4. KURZ AKTÍVNA POMOC RÓMSKYM SPOLUOBČANOM NA TRHU PRÁCE	592

3.5. NEÚSPEŠNÝ PROJEKT ZAMERANÝ NA ODSTRAŇOVANIE DISPROPORCIÍ OBČANOV RÓMSKEJ NÁRODNOSTI	592
3.6. PROJEKT ZLEPŠENIE POSTAVENIA RÓMOV	594
3.7. PROJEKT ZLEPŠENIE PODMIENOK NA VSTUP RÓMOV NA TRH PRÁCE	595
3.8. PROJEKT ZDRUŽENIA MLADÝCH RÓMOV RÓMSKY ASISTENT	595
3.9. PARTICIPÁCIA NA PROJEKTE SOCIÁLNI TERÉNNI PRACOVNÍCI	596
4. PREKÁŽKY V ZAMESTNÁVANÍ KLIENTOV RÓMSKEJ NÁRODNOSTI	596
5. AKO RIEŠIŤ NEZAMESTNANOSŤ RÓMOV V PODMIENKACH NÁRODNÉHO ÚRADU PRÁCE	597
6. ZÁVER	597
LITERATÚRA	598

STANISLAVA KOMPANÍKOVÁ – MICHAL ŠEBESTA

Životné stratégie Rómov	599
1. ÚVOD	599
2. ZDROJE ŽIVOTNÝCH STRATÉGIÍ RÓMOV A ICH VÝVOJ AKO REFLEXIA NA SPOLOČENSKO-EKONOMICKÉ ZMENY	600
3. TYPOLÓGIA ŽIVOTNÝCH STRATÉGIÍ	601
3.1. INDIVIDUÁLNE ŽIVOTNÉ STRATÉGIE	601
3.2. RODINNÉ ŽIVOTNÉ STRATÉGIE	602
3.3. KOLEKTÍVNE A LOKÁLNE ŽIVOTNÉ STRATÉGIE	603
4. TYPY ŽIVOTNÝCH STRATÉGIÍ	603
4.1. VZDELANIE	603
4.2. NEZAMESTNANOSŤ A JEJ DÔSLEDKY NA ŽIVOTNÉ STRATÉGIE	605
4.2.1. Stratégie pri hľadaní si zamestnania	606
4.2.2. Možnosti podnikania	607
4.2.3. Čierna práca	607
4.3. MIGRÁCIA	607
4.3.1. Migrácia do krajín Európskej únie	608
4.3.2. Návrat na vidiek	608
4.4. ŽIVOTNÉ STRATÉGIE CHUDOBNÝCH	608
4.4.1. Kriminalita	609
4.4.2. Úžera	611
5. KONKRÉTNÉ SOCIÁLNE POLITIKY	612
5.1. POLITIKY NA ÚROVNI ŠTÁTU	612
5.2. POLITIKY NA ÚROVNI SAMOSPRÁVY	613
5.3. AKTIVITY MIMOVLÁDNYCH ORGANIZÁCIÍ	615
6. ZÁVER	615
POZNÁMKY	616
LITERATÚRA	616

STANISLAVA KOMPANÍKOVÁ – MICHAL ŠEBESTA

Regionálne špecifiká životných stratégií	619
1. ÚVOD	619
2. ŽIVOTNÉ STRATÉGIE NA PRÍKLADE TROCH REGIÓNOV SLOVENSKA	620

2.1. VZŤAH K PÔDE – SAMOZÁSOBITELSTVO AKO ŽIVOTNÁ STRATÉGIA	621
2.1.1. Marginalizovaný región	621
2.1.2. Región na úrovni priemeru	621
2.1.3. Rozvinutý región	622
2.2. ŠPECIFIKÁ V STRATÉGIÁCH NEZAMESTNANÝCH	622
2.3. NEFORMÁLNE ZAMESTNANIE	623
2.4. ZÁVISLOSŤ OD SOCIÁLNYCH DÁVOK	623
3. DIFERENCIÁCIA ŽIVOTNÝCH STRATÉGIÍ NA ÚROVNI JEDNÉHO REGIÓNU	624
3.1. TYPOLÓGIA ŽIVOTNÝCH STRATÉGIÍ	625
4. SEGREGOVANÉ OSADY – ŽIVOT NAJCHUDOBNEJŠÍCH Z CHUDOBNÝCH	626
4.1. OSADA AKO BEZPEČNÝ PRIESTOR NA ŽIVOT	627
4.2. VZŤAHY S MIESTNOU MAJORITOU A MOŽNOSŤ INTEGRÁCIE	627
5. ZÁVER	628
POZNÁMKY	629
LITERATÚRA	630

ALEXANDER MUŠINKA

Bývanie Rómov	631
1. ÚVOD	631
1.1. DEJINY OSÍDLENIA RÓMOV NA SLOVENSKU	631
1.2. DIFERENCIAČNÉ KRITÉRIÁ BÝVANIA RÓMOV	631
2. TRADIČNÉ BÝVANIE KOČOVNÝCH RÓMOV	632
2.1. BÝVANIE V STANE ALEBO ŠIATRI	632
2.2. BÝVANIE VO VOZE A MARINGOTKÁCH	633
3. TRADIČNÉ BÝVANIE POLOUSADENÝCH A TRVALO USADENÝCH RÓMOV	634
3.1. BÝVANIE V ZEMNICIACH	634
3.2. POLOZEMNICA AKO PRECHODNÝ TYP	635
3.3. NAJROZŠÍRENEJŠÍ TYP: JEDNOPRIESTOROVÝ DOM	636
3.3.1. Zrubová technológia stavby jednopriestorového domu	637
3.3.2. Súčasný stavebný materiál: škarobetonové kvádre	637
3.4. DVOJPRIESTOROVÝ DOM	639
3.5. VIACPRIESTOROVÉ DOMY	641
4. SÚČASNÉ BÝVANIE RÓMOV V DEDINSKOM PROSTREDÍ	641
4.1. BÝVANIE V UNIMOBUNKÁCH	642
4.2. BÝVANIE V BYTOVKÁCH	643
4.3. BYTOVKY S ODLIŠNÝM ŠTANDARDOM BÝVANIA	643
5. BÝVANIE RÓMOV V MESTSKOM PROSTREDÍ	644
5.1. ODLIŠNÉ PRAVIDLÁ BÝVANIA	644
5.2. PREBERANIE ŠTANDARDOV BÝVANIA OD MAJORITY	644
5.3. MESTSKÉ GETÁ	645
6. RÓMSKE OSÍDLENIA	645
6.1. RÓMSKE OSÍDLENIA NA VIDIEKU	645
6.2. RÓMSKE OSÍDLENIA V MESTE	649

7. VYBRANÉ PROBLÉMY RÓMSKEHO BÝVANIA	650
7.1. SPOLOČENSKO-KULTÚRNA INTEGRÁCIA	650
7.2. LEGÁLNOŠŤ STAVIEB	650
7.2.1. Legálnosť z historického hľadiska	651
7.2.2. Účelové legalizovanie a ilegalizovanie	652
7.3. NESYSTÉMOVOSŤ VLÁDNYCH AKTIVÍT	652
7.4. DISKRIMINÁCIA PRI ZABEZPEČOVANÍ SI BÝVANIA RÓMAMI	653
8. ZÁVER	653
POZNÁMKY	654
LITERATÚRA	655

PETER ŠAŠKO

Zdravotná situácia rómskej populácie	657
1. ÚVOD	657
2. VŠEOBECNÉ CHARAKTERISTIKY ZDRAVOTNEJ PROBLEMATIKY U RÓMOV	658
3. INFEKČNÉ OCHORENIA	661
4. ZDRAVOTNÉ SPRÁVANIE A ŽIVOTNÝ ŠTÝL RÓMOV	663
4.1. PROBLEMATIKA VÝŽIVY RÓMOV A POROVNANIE S OSTATNOU POPULÁCIOU	663
5. KONGENITÁLNE OCHORENIA	666
5.1. KONGENITÁLNY GLAUKÓM	667
5.2. FENYLKETONÚRIA A KONGENITÁLNA HYPOTYREÓZA	668
6. MENTÁLNA ZAOSTALOSŤ	668
7. CHRONICKÉ CHOROBY A CHOROBY NEZARADENÉ INDE	670
8. RÓMOVIA A SYSTÉM ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI	670
8.1. PRÍSTUP RÓMOV K ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI	670
8.2. DISKRIMINÁCIA V ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI	671
9. OPATRENIA VLÁDY V ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI O RÓMOV	672
9.1. MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA	672
9.2. KRAJSKÉ ÚRADY	672
9.3. RÓMSKE OSADY	673
9.4. OBLASŤ DISKRIMINÁCIE	673
10. ZÁVER	674
POZNÁMKY	675
LITERATÚRA	675

G – VZDELÁVANIE

NATÁLIA KUŠNIERIKOVÁ

Prístupy k vzdelávaniu Rómov v minulosti	679
1. ÚVOD	679
2. TRADIČNÝ SPÔSOB VZDELÁVANIA U RÓMOV	679
3. VZDELÁVANIE RÓMOV V OBDOBÍ HABSBUROVSKEJ MONARCHIE	680
3.1. ASIMILAČNÉ OPATRENIA MÁRIE TERÉZIE	680

3.1.1. Asimilačné opatrenia v oblasti spôsobu života Rómov	680
3.1.2. Asimilačné opatrenia v oblasti výchovy detí	680
3.1.3. Školská reforma Márie Terézie a Jozefa II.	681
4. VZDELÁVANIE RÓMOV V OBDOBÍ PRVEJ ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLICKY	681
4.1. ŠKOLY PRE „CIGÁNSKE“ DETI	681
4.2. OSVETOVÉ AKTIVITY	682
5. VZDELÁVANIE RÓMOV POČAS DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY, VOJNOVÉHO SLOVENSKEHO ŠTÁTU A V POVOJNOVÝCH ROKoch 1945 – 1948.....	682
5.1. VOJNOVÝ SLOVENSÝ ŠTÁT (1939 – 1945) A VZOSTUP DISKRIMINÁCIE A PERZEKÚCIÍ	682
5.2. POVOJNOVÉ ROKY 1945 – 1948: NEKONCEPČNÉ A NEHUMANNE RIEŠENIA	683
5.2.1. Pracovná mobilizácia	683
5.2.2. Súpis potulných Cigánov	684
5.2.3. Celoštátne pokusy riešiť „cigánsku otázku“	684
6. VZDELÁVANIE RÓMOV V OBDOBÍ BUDOVANIA SOCIALIZMU OD ROKU 1945 DO ROKU 1989	684
6.1. PÄŤDESIATE ROKY	685
6.1.1. Opatrenia zamerané na prevýchovu	685
6.1.2. „Cigánske špeciálky“ a špeciálne vyrovnávacie triedy	685
6.2. ŠEŠŤDESIATE ROKY	686
6.2.1. Boj proti negramotnosti	687
6.2.2. Rozmiestňovanie do škôl	687
6.3. SEDEMDESIATE ROKY: POKRAČOVANIE SOCIÁLNEHO INŽINIERSTVA	687
6.4. OSEMDESIATE ROKY: OBDOBIE STAGNÁCIE	689
6.5. DEVÄŤDESIATE ROKY	690
6.5.1. Pokles návštevnosti materských škôl	690
6.5.2. Zmeny vo vzdelávacom systéme	690
6.5.3. Mimovládne vzdelávacie projekty	690
7. ZÁVER	691
POZNÁMKY	693
LITERATÚRA	693

SILVIA RIGOVÁ – MÁRIA MACZEJKOVÁ

Vzdelávací systém a Rómovia	695
1. ÚVOD	695
2. ŠKOLSKÁ POLITIKA SLOVENSKEJ REPUBLICKY	696
2.1. ÚSTAVNÝ RÁMEC A MEDZINÁRODNÉ DOHOVORY	696
2.2. KONŠTITUOVANIE VZŤAHU ŠKOLSKEJ POLITIKY K RÓMOM	696
2.3. KONCEPCIA VÝCHOVY A VZDELÁVANIA RÓMSKÝCH DETÍ A ŽIAKOV	696
3. VZDELANOSTNÁ ŠTRUKTÚRA A VZDELANOSTNÁ ÚROVEŇ	697
3.1. VZDELANOSTNÁ ŠTRUKTÚRA RÓMOV	697
3.2. VZDELANOSTNÁ ÚROVEŇ RÓMSKEJ POPULÁCIE	697

3.3. VPLYV VZDELANOSTNEJ ÚROVNE NA SOCIÁLNU SITUÁCIU RÓMOV	698
4. RÓMSKE DIEŤA VO VZDELÁVACOM SYSTÉME SLOVENSKEJ REPUBLIKY	698
4.1. PERSPEKTÍVA V PREDŠKOLSKEJ PRÍPRAVE	698
4.2. NEDOSTATOČNÁ PRIPRAVENOSŤ ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU NA ŠPECIFIKÁ RÓMSKYCH ŽIAKOV	699
4.3. DISKRIMINÁCIA A SEGREGÁCIA RÓMSKYCH ŽIAKOV	699
4.4. ŠPECIFIKUM RÓMSKYCH ŽIAKOV	699
5. RÓMSKE DIEŤA V SYSTÉME PREDŠKOLSKEJ PRÍPRAVY	700
5.1. SEGREGÁCIA V MATERSKÝCH ŠKOLÁCH A JEJ DÔSLEDKY	703
5.2. PROJEKTY S AMBÍCIOU ZLEPŠIŤ SITUÁCIU V MATERSKÝCH ŠKOLÁCH	703
6. RÓMSKE DIEŤA V SYSTÉME POVINNEJ ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY	704
6.1. PRISPÔSOBOVANIE VYUČOVANIA RÓMSKYCH ŽIAKOV NA ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH ICH POTREBÁM	709
6.1.1. Nulté ročníky	709
6.1.2. Využívanie rómskeho jazyka	711
6.1.3. Učebnice v rómskom jazyku	711
6.1.4. Nevyužívanie flexibility učebných osnov	711
6.2. PROJEKTY ROZVOJA VZDELÁVANIA RÓMOV	712
7. RÓMSKI ŽIACI V ŠPECIÁLNYCH ŠKOLÁCH	712
7.1. MECHANIZMUS ZARAĐOVANIA ŽIAKOV DO ŠPECIÁLNYCH ŠKÔL A ŠPECIÁLNYCH TRIED V SR	713
7.1.1. Kedy je možné rozhodnúť o špeciálno-pedagogickej starostlivosti?	713
7.1.2. Legislatívny rámec fungovania špeciálnych škôl	713
7.1.3. Postup pri zaraďovaní do špeciálnych škôl alebo špeciálnych tried	714
7.1.4. Kvalifikačné požiadavky na vyučujúcich	715
7.2. PRÍČINY ZARAĐOVANIA RÓMSKYCH DETÍ DO ŠPECIÁLNYCH ŠKÔL	715
8. STREDNÉ ŠKOLSTVO A RÓMSKI ŠTUDENTI	717
8.1. NÁVŠTEVNOSŤ STREDNÝCH ŠKÔL RÓMSKYMÍ ŠTUDENTAMI	717
8.2. SOCIÁLNA SITUÁCIA RÓMSKYCH ŠTUDENTOV STREDNÝCH ŠKÔL	718
8.3. PRISPÔSOBOVANIE ŠTRUKTÚRY STREDNÝCH ŠKÔL RÓMSKYM ŠTUDENTOM	718
9. RÓMSKI ŠTUDENTI A VYSOKÉ ŠKOLSTVO	719
9.1. KATEDRA RÓMSKEJ KULTÚRY	719
9.2. PROGRAM SOCIÁLNA A MISIONÁRSKA PRÁCA MEDZI RÓMAMI	719
9.3. ODBOR SOCIÁLNA PRÁCA SO ZAMERANÍM NA RÓMSKU KOMUNITU	720
10. VZDELÁVANIE PEDAGÓGOV	720
10.1. KVALIFIKOVANOSŤ PEDAGÓGOV	720
10.2. MULTIKULTÚRNE ŠKOLENIA PEDAGÓGOV	721
10.3. RÓMSKY ASISTENT UČITEĽA	722
11. ZÁVER	723

POZNÁMKY	723
LITERATÚRA	724

EVA KONČOKOVÁ – LUDMILA ŠIMČÁKOVÁ – ELENA KRIGLEROVÁ

Alternatívne projekty vzdelávania rómskych žiakov	725
1. ÚVOD	725
2. VŠEOBECNÉ VÝCHODISKÁ ALTERNATÍVNEHO VZDELÁVANIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV	725
3. CHARAKTERISTIKA PROJEKTOV ALTERNATÍVNEHO VZDELÁVANIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV	726
3.1. PROJEKT AKCELERÁCIA ŠKOLSKEJ ÚSPEŠNOSTI RÓMSKÝCH ŽIAKOV	726
3.2. REINTEGRÁCIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV ZO SOCIÁLNE A VÝCHOVNE MENEJ PODNETNÉHO PROSTREDIA ŠPECIÁLNYCH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL MEDZI MAJORITNÚ POPULÁCIU	727
4. EXPERIMENTÁLNE OVEROVANIE ALTERNATÍVNYCH PROJEKTOV VZDELÁVANIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV	728
4.1. EXPERIMENTÁLNE OVEROVANIE PROJEKTU AKCELERÁCIA ÚSPEŠNOSTI RÓMSKÝCH ŽIAKOV	728
4.2. EXPERIMENTÁLNE OVEROVANIE PROJEKTU REINTEGRÁCIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV ZO SOCIÁLNE A VÝCHOVNE MENEJ PODNETNÉHO PROSTREDIA ŠPECIÁLNYCH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL MEDZI MAJORITNÚ POPULÁCIU	729
5. VÝSLEDKY EXPERIMENTÁLNEHO OVEROVANIA ALTERNATÍVNYCH PROJEKTOV RÓMSKÝCH ŽIAKOV	730
5.1. VÝSLEDKY EXPERIMENTÁLNEHO OVEROVANIA PROJEKTU AKCELERÁCIA ÚSPEŠNOSTI RÓMSKÝCH ŽIAKOV	730
5.2. VÝSLEDKY EXPERIMENTÁLNEHO OVEROVANIA PROJEKTU REINTEGRÁCIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV ZO SOCIÁLNE A VÝCHOVNE MENEJ PODNETNÉHO PROSTREDIA ŠPECIÁLNYCH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL MEDZI MAJORITNÚ POPULÁCIU	733
6. ĎALŠIE ALTERNATÍVNE PROJEKTY VZDELÁVANIA	736
6.1. PROJEKTY ZAMERANÉ NA DETI PREDŠKOLSKÉHO VEKU	736
6.1.1. Alternatívny program vzdelávania rómskych detí predškolského veku	736
6.1.2. Projekt domácej predškolskej výchovy rómskych detí za priamej účasti rodičov Hej Rup	738
6.2. PROJEKTY ZAMERANÉ NA DETI NAVŠTEVUJÚCE ZÁKLADNÉ A STREDNÉ ŠKOLY	739
6.2.1. Rómske dieťa a škola	739
6.2.2. Ghándiho škola	740
6.3. PROJEKTY ZAMERANÉ NA VZDELÁVANIE DOSPELÝCH RÓMOV	741
6.3.1. Pomáhame Rómom pomáhať Rómom	741
7. ZÁVERY Z EXPERIMENTÁLNEHO OVEROVANIA PROJEKTOV ALTERNATÍVNEHO VZDELÁVANIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV	742
LITERATÚRA	742

ELENA KRIGLEROVÁ

Postoje a aspirácie Rómov vo vzťahu k vzdelávaniu	745
1. ÚVOD	745
2. VZDELANOSTNÁ ÚROVEŇ RÓMOV	746
2.1. FAKTORY VPLÝVAJÚCE NA VZDELANOSTNÚ ÚROVEŇ RÓMOV	747
3. AKÉ SÚ KONKRÉTNE POSTOJE RÓMOV K VZDELÁVANIU?	749
3.1. VZDELANIE AKO PODMIENKA DOSIAHNUTIA ÚSPECHU V ŽIVOTE	749
3.2. NÁZORY RÓMOV NA POTREBNÚ VÝŠKU DOSIAHNUTÉHO VZDELANIA	751
3.3. NÁZORY RÓMOV NA OPTIMÁLNY SYSTÉM VZDELÁVANIA	753
4. ZÁVER	755
POZNÁMKY	756
LITERATÚRA	756

H – MEDZINÁRODNÝ KONTEXT

IMRICH VAŠEČKA

Problematika migrácie Rómov zo Slovenska	757
1. ÚVOD	757
2. PREDPOKLADY PRE MIGRÁCIU RÓMOV VYTVORENÉ POČAS KOMUNISTICKÉHO REŽIMU	758
2.1. OTVÁRANIE SA DOVTEDY UZAVRETÝCH OSÁD	758
2.2. ZMENY V SOCIÁLNEJ ORGANIZÁCIÍ RÓMSKEJ POPULÁCIE	759
2.3. ASIMILÁCIA AKO SPÔSOB ZAČLENENIA RÓMOV DO SPOLOČNOSTI A PROSTRIEDOK ROZVRÁTENIA ICH IDENTITY	759
2.4. SOCIÁLNA EMANCIPÁCIA A REPRODUKOVANIE POTENCIÁLU NA ÚROVNI NEKVALIFIKOVANEJ PRACOVNEJ SILY	760
2.5. SOCIÁLNA ŠTRUKTÚRA RÓMOV POČAS SOCIALIZMU	760
3. ZMENA ŠTÁTNEJ POLITIKY VOČI RÓMOM PO ROKU 1989: OD VONKAJŠEJ K VNÚTORNEJ SOCIÁLNEJ POMOCI	761
3.1. Z ROZPTYLU SPÄŤ KU KONCENTRÁCIÍ	761
3.2. HROZBA SOCIÁLNEJ DEGRADÁCIE	762
3.3. UPIERANÁ SOLIDARITA A MNOHOSTRANNÁ EXKLÚZIA	762
3.4. VÝCHODISKO: EMIGRÁCIA	762
4. PRÍČINY MASOVEJ MIGRÁCIE RÓMOV (SUMARIZÁCIA POZNATKOV Z USKUTOČNENÝCH VÝSKUMOV)	763
4.1. SNAHA O ZLEPŠENIE SITUÁCIE, KTORÁ VZNIKLA PO ROKU 1989	763
4.1.1. Skomplikovanie cesty k emancipácii a k prekonaniu nerovností	763
4.1.2. Novokonštituovaná úloha štátu a jej zlyhávanie vo vzťahu k Rómom	764
4.1.3. Existujúce ohrozenia – výsledok obmedzení a diskriminácie voči Rómom po roku 1989	764
4.1.4. Potreba špeciálnej pomoci	766
4.1.5. Nepriístupnosť šancí, ktoré sa otvorili po roku 1989	766

4.1.6. Nepreferovanie rozvojových stratégií sociálne odkázanými Rómami	767
4.1.7. Nedôvera vo vzájomných vzťahoch Rómov a majority	769
5. PODNETY A PODMIENKY MASOVEJ MIGRÁCIE RÓMOV	769
5.1 RASOVO MOTIVOVANÉ NÁSILIE A POCIT BEZBRANNOSTI	769
5.2. EXISTENCIA VZORU MIGRÁCIE, NEFORMÁLNE POSKYTOVANÁ INFORMÁCIA A POMOC V RÁMCI RÓMSKEJ KOMUNITY	770
6. ZÁVER	770
POZNÁMKY	771
LITERATÚRA	771

VALENTÍNA PETRUS

Azylová politika krajín EÚ a migrácia Rómov	773
1. ÚVOD	773
2. KONŠTITUOVANIE TRHU PRÁCE PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE	774
2.1. EURÓPSKY TRH PRÁCE A MIGRANTI „BEZ POZVÁNKY“	774
2.2. MIGRÁCIA RÓMOV DO KRAJÍN EÚ	774
2.3. REFORMY V AZYLOVEJ POLITIKE EÚ	775
3. AZYLOVÁ PROBLEMATIKA A ĽUDSKÉ PRÁVA	775
3.1. OPATRENIA VOČI AZYLANTOM	776
3.2. OPATRENIA VOČI UTEČENCOM	776
4. „AZYLOVÉ ACQUIS“	777
4.1. TVORBA MEDZIVLÁDNYCH DOHÔD	777
4.2. SUMMIT V TAMPERE A ILEGÁLNA MIGRÁCIA	778
4.3. SCHENGENSKÁ DOHODA	778
4.4. MEDZINÁRODNÉ KONVENCIE, KTORÉ SÚ NEODDELITELNOU SÚČASŤOU PRI DOSAHOVANÍ CIEĽOV EÚ V OBLASTI AZYLU	779
4.4.1. Ženevská konvencia o utečencoch (1951) a Newyorský protokol (1967)	779
4.4.2. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950)	779
4.5. DOKUMENTY PRIJATÉ ČLENSKÝMI ŠTÁTMI PRED ÚČINNOSŤOU DOHODY O EURÓPSKEJ ÚNII	779
4.5.1. Dublinská konvencia (1990)	779
4.5.2. Londýnska rezolúcia o zjavnej neopodstatnenosti žiadosti o azyl (1992) a Londýnska rezolúcia o otázkach tretej hostiteľskej krajiny (1992)	779
4.5.3. Závery o krajinách, v ktorých vo všeobecnosti neexistujú vážne dôvody na obavy z prenasledovania (1992)	779
4.6. DOKUMENTY PRIJATÉ PO NADOBUDNUTÍ ÚČINNOSTI DOHODY O EURÓPSKEJ ÚNII	780
5. REŠTRIKTÍVNE OPATRENIA V AZYLOVEJ POLITIKE KRAJÍN EÚ	781
6. VZOSTUP RASIZMU A DISKRIMINÁCIE VOČI MIGRANTOM V KRAJINÁCH EÚ	781
7. MIGRÁCIA RÓMOV ZO SLOVENSKA DO KRAJÍN EÚ	782
8. ZÁVER	783
POZNÁMKY	784
LITERATÚRA	784

MAREK MURÍN

Sloboda pohybu osôb po vstupe Slovenska do Európskej únie a migrácia Rómov	785
1. ÚVOD	785
2. VŠEOBECNÉ ASPEKTY SLOBODY POHYBU OSÔB	785
3. SLOBODA POHYBU OSÔB A SLUŽIEB	786
3.1. SLOBODA POHYBU OBČANOV EÚ	786
3.1.1. Princíp voľného pohybu	786
3.1.2. Pohyb a pobyt	787
3.1.3. Režim sociálneho zabezpečenia	787
4. SLOBODA POHYBU PRACOVNÍKOV	788
4.1. ROVNOSŤ PRI ZAOBCHÁDZANÍ	788
4.2. VÝNIMKY ZO ZAMESTNANIA VO VEREJNEJ SPRÁVE	788
5. OBMEDZENIA Z VEREJNÉHO PORIADKU, VEREJNEJ BEZPEČNOSTI A ZDRAVIA	789
5.1. ZÁKLADNÉ PODMIENKY	789
5.2. ZÁRUKY FORIEM A KONANÍ	789
6. ROZŠÍRENIE SLOBODY POHYBU	789
6.1. EURÓPSKE OBČIANSTVO	790
6.1.1. Integrácia Schengenských dohôd do práva EÚ	790
7. RÓMSKA MIGRÁCIA	791
7.1. CELKOVÁ MIGRAČNÁ SITUÁCIA	791
7.2. PRÁVNE PODMIENKY MIGRÁCIE	792
7.2.1. Dôsledky emigračných vln na bezvízové dohody	794
7.2.2. Počet slovenských žiadateľov o azyl	795
8. ZÁVER	796
LITERATÚRA	798

BALÁZS JARÁBIK

Riešenia situácie marginalizovaných skupín v zahraničí	799
1. ÚVOD	799
2. EKONOMICKÝ VPLYV AFIRMATÍVNEJ AKCIE	800
3. MEDZINÁRODNÉ TRENDY	803
3.1. USA	803
3.2. NOVÝ ZÉLAND	806
3.3. JUŽNÁ AFRIKA	809
3.4. BRAZÍLIA	810
POZNÁMKY	813
LITERATÚRA	813

KATARÍNA BEZÁKOVÁ – JARMILA LAJČÁKOVÁ

Multikulturalizmus a inklúzia ako riešenie rómskej problematiky	815
1. ÚVOD	815
2. HISTÓRIA MULTIKULTURALIZMU, JEHO RÔZNE PODOBY A VÝZNAM	816
2.1. USA A KANADA – PRAVLASŤ MULTIKULTURALIZMU	816
2.2. TEÓRIA KULTÚRNEHO PLURALIZMU	817
2.3. MULTIKULTURALIZMUS V KRAJINÁCH ZÁPADNEJ EURÓPY	818

3. MULTIKULTURALIZMUS AKO IDEOLÓGIA MODERNEJ DEMOKRATICKEJ SPOLOČNOSTI	819
4. NA ČO JE DOBRÁ MULTIKULTÚRNA KONCEPCIA OBČIANSTVA?	819
5. TYPY SKUPINOVO DIFERENCUJÚCICH PRÁV	821
6. NEBEZPEČENSTVÁ MULTIKUTÚRNEJ AKOMODÁCIE	823
7. MULTIKULTURALIZMUS V STREDOEURÓPSKOM KONTEXTE	825
8. MULTIKULTURALIZMUS V SPOJENÍ S INKLÚZIOU RÓMOV DO SPOLOČNOSTI – MOŽNÉ RIEŠENIA PRE SLOVENSKO	826
8.1. ZMENA POSTOJOV A MYSLENIA K ROZDIELNOSTIAM MEDZI ĽUĎMI	826
8.2. ZMENA INŠTITUCIONÁLNYCH ŠTRUKTÚR	827
9. CHARAKTERISTIKA A CIELE MULTIKULTÚRNEJ VÝCHOVY	828
10. MULTIKULTURALIZMUS A MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA NA SLOVENSKU	830
11. ZÁVER	835
POZNÁMKY	836
LITERATÚRA	838
Doslov	841
Vybraná bibliografia romistickej literatúry na Slovensku po roku 1989	845
Čačipen pal o Roma. A Global Report on Roma in Slovakia	863
Autori	873